

1. Bevezetés

A közjegyzői prozopográfiában a polgári közjegyzőség fogalmat használok a jogtörténeti szakirodalomban használt terminológiával egyezően az 1858-tól 1950-ig fennállt, kamarai öngazgatáson alapuló, szabad foglalkozású közjegyzőségekre. A tárgyi időszak két korszakra tagolható, az osztrák császári királyi közjegyzőségre (1858–1861), valamint a magyar királyi közjegyzőség (1875–1949) időszakára.

2. A közjegyzői archontológia mint a prozopográfia alapja

Az archontológia definíciója szerint egy adott tisztség vagy hivatal összes viselőjének listáját (névsorát) tartalmazza. Az archontológia mint módszer ugyanakkor azt a történeti tevékenységet is jelöli, amelynek a célja a szakmai névsort tartalmazó lista összeállítása. A közjegyzői archontológia elkészítésének alapja az a közjegyzői lista volt, amely a tárgyra vonatkozó kutatások során alakult ki, és amelynek szerkesztési célja az egy adott székhelyen működött közjegyzők teljes névsorának a gyűjteménye. Az általános adattárak, a változó nevű, német nyelvű *Hof- und Staatshandbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie* (1702–1938) és a *Magyarország tiszti cím- és névtára* (1873–1944) csak a kiindulási alapot adták. Az adatokat azonban csak kritikával lehetett átvenni, mert az adatszolgáltatások pontatlanságai az összeállításokban is megmutatkoztak. Jól használhatók voltak a különböző naptárak, így elsősorban az *Országos Naptár* és a *Siebenbürgischer Volkskalender* tiszti névtár részei.

Az 1858–1861 között Magyarországon működött osztrák császári királyi közjegyzők archontológiájának összeállítása a töredékes levéltári források miatt más módszert igényelt. Miután e korszak iratai csak pár hazai levéltárban található meg, jórészt töredékes mennyiségben, így előtérbe került a korabeli sajtó, elsősorban a helyi lapok, a közjegyzők által csőd-, felszámolási, hagyatéki ügyekben közzétett hirdetésméneinek kutatása. A digitális adattárakban feldolgozott napilapok, elsősorban az *Arcanum Újságok* és az Österreichische Nationalbibliothek *Anno* című elektronikus könyvtárában lelhetők fel. Bár nagyon sok császári királyi közjegyző neve és tevékenysége vált ismertté, mégsem teljes körű ez a lista, mivel az osztrák Belügyminisztérium bécsi levéltárban őrzött anyagában és az Országos Levéltárban a Helytartótanács iratai között sem található meg minden császári királyi közjegyzői ki-nevezés irata.

Igazságügyi tiszti névtárakat csak a kiegészítést követően adtak ki. Két olyan adattár jelent meg, amely jól használható információkat tartalmazott.¹ A polgári közjegyzőség korszaka alatt csak a 20. század második negyedétől jelentek meg azok az összeállítások a *Királyi Közjegyzők Közlönye* mellékleteiben, amelyek eligazítást adnak a közjegyzők kinevezéséről, áthelyezéséről és a közjegyzői szolgálat megszűnéséről. A kinevezett királyi közjegyzők-

Rokolya Gábor*

A közjegyzői prozopográfia módszerei és az első következtetések

ről a legteljesebb összeállítás a *Királyi Közjegyzők Közlönye* 1932. évi évfolyamában jelent meg.² A közjegyzőség polgári korszakának utolsó közjegyzőinév-sor-összeállítását 1947-ben adták ki.³ Az egyes levéltárakban fellelhető iratok ugyancsak segítséget adnak a közjegyzői névsor és a közjegyzők hivatali időtartamának behatárolásához. Bartók Ibolya társszerzővel elkészített *Magyar közjegyzői archontológia, 1858–2015* című történeti segédkönyv jelentőségét az adja, hogy első alkalommal készült egy jogi hivatásrendről olyan kiadvány, ami nemcsak a történettudomány művelőinek, hanem a mindennapi jogi ügyintézésnek is mellőzhetetlen segédlete.⁴

Az archontológia ugyanakkor nemcsak a tudományos kutatók, hanem akár a jogkereső közönség számára is segítséget nyújt. A közjegyzői tisztség viselői nevének ismerete egy adott közjegyzői székhelyen kiindulópont lehet akár egy ingatlan jogi helyzetének rendezéséhez. A közjegyzői archontológia mint a közjegyzői tisztséget viselők névsorának összeállítása elvezet egy további célhoz, hogy a közjegyzőkről minél több adat összegyűjtésével meg lehessen írni, szerkeszteni a magyar közjegyzőség prozopográfiáját.

3. A közjegyzői prozopográfia módszerei

A prozopográfia mint történettudományi kutatási módszer csak az 1970-es évektől jelent meg. Pálmány Béla ezzel kapcsolatos cikkében idézett Lawrence Stone szerint „a prozopográfia a történelem szereplőinek egy közös háttérrel rendelkező csoportjának vizsgálata, a közös jellemzők alapján, az életükről készült kollektív tanulmány”.⁵ Az így készült kollektív biográfiák a kutatók számára nagyobb értékkel bírnak, mivel nem narratív stílusban írt életrajzokról vagy életrajzi lexikonok szócikkeiről van szó.

A közjegyzői prozopográfia összeállítása szempontjából minden olyan adat gyűjtésre került, ami a közjegyzői hivatásrend szempontjából alkalmas lehetett a társadalomtörténeti elemzésre. A közjegyzők esetében ez jelenti

* Rokolya Gábor PhD, habil. megbízott oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék; Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Jogtörténeti Tanszék; közjegyző

a pontos személyi adatok feltüntetését (teljes név, nemesi predikátum, doktori, vitézi cím), valamint a születési hely, évszám, halálozási hely, évszám felkutatását. Ebbe a körbe tartozik a családi állapot, valamint a három generációs rokonsági adatok feltüntetése.

A közjegyzői tevékenység behatárolására a közjegyzői székhely(ek) és az igazgatási feladatokat ellátó közjegyzői kamara feltüntetése szolgált meghatározásul. Ez annyira meghatározó adat, hogy az almanach szócikkeiben is kiemelten, a közjegyző neve alatt feltüntetésre kerültek. A középiskolai tanulmányok, valamint a jogi (jogakadémiai, egyetemi) képzés sok információt ad a család vagyoni állapotáról. Ugyancsak érdekes megoszlást mutatott az ügyvédi, vagy a későbbiekben az egységes bírói, ügyvédi vizsga letételének helye és ideje. Ezt a fontos szakmai vizsgát a dualizmus korában 1891-ig csak Budapesten, később Marosvásárhelyen is le lehetett tenni.

A kinevezett közjegyzők szakmai pályafutásának adatai értékes információk hordozói. A közjegyzőjelölti, majd közjegyzőhelyettesi gyakorlat után történő közjegyzői kinevezés volt a közjegyzők klasszikus pályáíve. Ugyanakkor jellemző volt az is, hogy más jogi pályáról, elsősorban az ügyvédi, kisebb számban a bírói pályán eltöltött pályakezdés után történt a szakmai áttérés. A polgári korban ugyanakkor ismert volt a politikai pályáról a közjegyzői hivatásba történt váltás is. Az igazságügyi kormányzat sok esetben nyugdíjas főispánokat, volt országgyűlési képviselőket és újra meg nem választott polgármestereket akart a közjegyzői kinevezéssel kompenzálni. A polgári közjegyzőknek csak kis része, körülbelül az egytizede vett részt a közjegyzői közéletben, vállalt kamarai választott tisztséget. Sok esetben az éves kamarai közgyűlések határozatképessége is veszélyben volt, mert nem jelentek meg a közjegyzők. Ezért vezették be, hogy postán beküldve írásban is szavazhattak a távollévők, mivel a kamarai választmányt (elnökséget) és az elnököt évente kellett megválasztani. A kamarai közgyűlések időpontját sok kamara szeptember elejére tette, az éves szabadságok kivétele után, de még az őszi-téli ünnepek előtti időszakra.

Fontos és szakmailag jellemző adat a nyelvi jogosítványra vonatkozó információ. Ebből mérhető le, hogy a dualizmus kori ország nemzetiségek lakta vidékein hogyan érvényesültek a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatára vonatkozó rendelkezések. Ezek az adatok minden közjegyzői életrajz esetén szerepelnek, mert a KSH nemzetiségi lakosokra vonatkozó adatgyűjtése összekapcsolható a közjegyzői székhely ügyfélforgalmának nyelvi adataival. Ugyanakkor a közjegyzők egy része gondot fordított arra, hogy a világ- vagy közvetítő nyelvekből, elsősorban a francia, angol, olasz nyelvekből is szerezzen nyelvi jogosítványt.

Egy társadalmi csoport vagyoni vizsgálata a társadalomtörténeti kutatások elsődleges vizsgálatához tartozik. A közjegyzők vagyoni helyzete jól mutatja, hogy míg a nagyobb városokban a városi ingatlan, esetleg a bérház volt a fő vagyontárgy, addig a kisebb városokban már a termőföld tulajdona dominálta a vagyoni összetételt. Az értékpapírokba történő befektetés nem volt jellemző, mert a társadalmi helyzetüknél és származásuknál fogva álta-

lánban konzervatív tulajdonosok voltak. Jelentősebb műtárgyakkal, művészeti gyűjteményekkel kevés közjegyző rendelkezett. Ez inkább a gyermektelen közjegyzőkre volt jellemző. E gyűjtemények nagy része szétszóródott, kisebb részben közgyűjteményekbe került be.

A közjegyzői prozopográfia megkerülhetetlen forrását képezik a levéltári iratok. A közjegyzői irodák iratai, elsősorban a közjegyzői okiratok tanulmányozása és elemzése más tudományágak, elsősorban a történettudomány, a társadalomtörténet és a szociológia számára bírnak jelentőséggel. A közjegyzői életrajzok összeállításának elsődleges levéltári forrásai a polgári korban a közjegyzői kamarák iratai. A polgári korszak kamarai rendszerének megfelelően Budapesten, Szombathelyen, Pécsen, Szegeden és Debrecenben található közjegyzői kamarai iratokat tartalmazó levéltári fondok. A trianoni békeszerződést követően az elcsatolt területekre vonatkozó kamarai iratok találhatóak Temesváron, Kolozsváron, Pozsony, Kassa és a Szent Koronához csatolt külön test, Fiume (Rijeka) esetén.

Szlovákia területén található kamarai iratok megismerését megakadályozza, hogy a Pozsonyi Városi Levéltár a magyar korban keletkezett kamarai iratokat a Pozsonyi Királyi Törvényszék iratanyagával, a peres és a telekkönyvi iratokkal együtt rendezetlenül őrzi, és így a kutatóknak nem engedi meg az iratok tanulmányozását. A Kassai Állami Levéltár ugyancsak rendezetlenül őrzi a közjegyzői kamarai iratokat. A Román Állami Levéltár szervezetébe tartozó megyei levéltárak közül az Aradi, a Kolozsvári és a Temesvári Megyei Levéltár tartalmazhat magyar közjegyzői kamarai iratokat. A három, hajdani erdélyi területi illetőségű kamara közül csak a Kolozsvári Királyi Közjegyzői Kamara iratainak meglétére vannak hiteles információk, azonban az iratok itt sem kutathatók az iratok rendezetlenségére való hivatkozással.

A fiumei közjegyzők feletti felügyeletet a Fiumei Királyi Törvényszék látta el. A törvényszék iratanyagában megtalálható közjegyző-felügyeleti iratok megismerhetők a Rijekai Állami Levéltár anyagában. A Kárpát-medencei utódállamok levéltárai közül a szlovéniai Mariborban található levéltár őrzi az alsólendvai és a muraszombati közjegyzői székhelyek iratanyagait. Ausztriában Kismartonban található meg a Burgenlandhoz csatolt korábbi magyar közjegyzői székhelyek iratanyaga. Kárpátalján, az Ungvári Tartományi Levéltár beregszászi kirendeltsége őrzi közjegyzői iratokat, azonban a szovjet korból örökölt nyilvántartási rendszerben nehéz az iratokat beazonosítani. Szerbiában, miután nem uniós tagállamról van szó, csak a Vajdasági Tartományi Kormány engedélyével kutathatók az iratok. A hosszan elnyúló engedélyezési eljárás jelentősen lassította, illetve megnehezítette, egyes esetben pedig meggátolta a kutatások folytatását. Az utódállamokban fellelhető közjegyzői vonatkozású iratanyag megismerésének jelentős akadálya, hogy a legtöbb levéltárban nincs magyar- vagy világnyelvet beszélő munkatárs, illetve az ezzel kapcsolatos levéltári képzést sem szervezték meg, így kiszámíthatatlan az iratok előkészítése a kutatók számára.

A polgári kor közjegyzőségére vonatkozó alapvető iratanyagot Budapest Főváros Levéltára őrzi. A Budapesti Ki-

rályi Közjegyzői Kamara közgyűlési és választmányi üléseinek iratai mellett megtalálhatók az anyagban a kamara kötetalapú nyilvántartásai, valamint a személyi anyagok is. A Budapesti Királyi Közjegyzői Kamara központi szerepet töltött be a társ területi közjegyzői kamarákkal történt együttműködésben, mivel az egyes jogszabályok tervezetere vonatkozó minisztériumi felterjesztéseket, a kamarai ülések jegyzőkönyveit a kamarák megküldték egymásnak. A jogi hivatásrendek közötti átjárás, pályaváltás okán fontos forrást képez a Budapesti Királyi Ügyvédi Kamara ugyanott őrzött iratanyaga, az ügyvédi és ügyvédjelölti dossziékat érintően. A közjegyzői prozopográfia összeállításához elsősorban a *Közjegyzői Névkönyvek*, valamint az 1935-től bevezetett közjegyzői, közjegyzőhelyettesi személyi táblázatok és egyéb személyi anyagok jelentik, amelynek sorában jól hasznosíthatók az 1945-ben az igazolóbizottsági eljárások keretében kitöltött kérdőívek és 1949-ben az intézmény államosításakor az állami szolgálatba átvétel érdekében írt közjegyzői életrajzok.

Az életrajzok megírásához, a közjegyzőkre vonatkozó adatok gyűjtéséhez felhasználható iratok egyenletlenül oszlanak meg, mivel Romániában és Szlovákiában egyáltalán nincs kutatható közjegyzői kamarai iratanyag. A hiátust némileg enyhíti, hogy az *Arcanum Újságok* (korábban ADT) adatbázisa feldolgozta az erdélyi német és román nyelvű újságokat, különösen a hivatalos lapot, a *Monitorul Oficial*, ami a közjegyzői hivatalviselés két háború közötti állomásait pontosan mutatja be. A román és a német nyelvű erdélyi újságok tanulmányozása azért is elengedhetetlen ebben a körben, mert az erdélyi magyar nyelvű napilapok csak ritkán hoztak le részletesebb híreket a nemzetiségekhez tartozó közjegyzőkről.

A közjegyzők prozopográfiai kutatásának fontos módszertani eleme a közjegyzők családfáinak összeállítása, amellyel feltárhatók a családi-rokoni kapcsolatok, tisztázhatók a leszármazási vonalak. A hivatalnok nemesek esetében jól használhatók a magyar genealógia alapmunkái, Nagy Iván és Kempelen Béla monográfiái. A *Turul* és a *Magyar Családtörténeti Szemle* mellett a Daróczy Zoltán által szerkesztett *Nemesi évkönyvek* sorozata ugyancsak fontos adatokat tartalmaz. Kiemelkedő fontosságú és a családtörténeti kutatásban is nélkülözhetetlen munka Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái I–XIV.* című biográfiai lexikonja. A jelenkori szerzők, Gudenus János és Szluha Márton nemességgel foglalkozó munkáit azonban kritikával kell kezelni az időnként előforduló pontatlan adataik miatt. Ebbe a tárgykörbe tartoznak Gerő József munkái is, amelyek a királyi cím és nemesség adományozásra adnak jó adatforrást.

A felvidéki nemesi családok kutatásának jó forrásai a magyar nyelven is megjelent Denis Pongrácz – Radoslav Ragač – Stresňák Gábor – Tomáš Tandlich – Frederik Federlmayer: *Pozsony vármegye nemesi családjai* című genealógiai munkája, valamint a *Lexikón erbov šľachty na Slovensku I–IV.* sorozat, amelynek kötetei a hajdani magyar Trencsén, Liptó, Árva és Nyitra vármegyék nemesi családjait dolgozták fel. Erdély vonatkozásában az is nehezíti az adatgyűjtést, hogy az anyakönyvek sem elérhetőek, nincsenek digitálisan feldolgozva. Ez visszatükröző-

dik az erdélyi székhelyű közjegyzők életrajzaiban, mivel kevés az esetükben elérhető adat. Az erdélyi közjegyzők között viszonylag nagy számban fordultak elő örmény származású közjegyzők. Az örmény eredetű közjegyzők adatai jórészt fellelhetők Gudenus János József: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című munkájában. Meg kell jegyezni, hogy az erdélyi egyházi anyakönyvek elérhetetlenek, a délvidéki anyakönyvek közül csak a Kalocsai érsekséghez tartozó egyházmegyék tanulmányozhatók, míg a kárpátaljai anyakönyvek a közel múltban kerültek elő, és a feldolgozásuk sem történt meg.

4. A közjegyzők vázlatos társadalomtörténeti elemzése

A több évtizedes, tárgyra vonatkozó adatgyűjtés lehetőséget ad arra, hogy a jövőben a közjegyzői hivatásrend tagjaira társadalomtörténeti elemzések készüljenek, mivel a közjegyzői prozopográfia mint adatbázis sokirányú kutatás tárgya lehet. Bebizonyosodott, hogy az egyes jogi pályák között milyen nagy volt a fluktuáció, egy ügyvédi vagy bírói vizsgát letett jogász az egyéni karrierje során lehetett, bíró, ügyész, majd közjegyző is, mint például Galánffy János debreceni királyi közjegyző. A jogi hivatásrendek tagjai között erős volt a kohézió, ez megnyilvánult mind a jogszolgáltatás területén, mind pedig a magánéletben is. Ugyanakkor a közjegyzők mint a polgári társadalom középosztályának tagjai fontos feladatokat töltek be az úri világban. Ezért a különféle szempontok, úgymint a származás, felekezet, vagyoni helyzet, kapcsolatrendszer kutatása, nemcsak a közjegyzőkre, hanem a többi jogi hivatásrend tagjaira, tágabb értelemben a dualizmus és a Horthy-korszak középosztályára is érvényes következtetések levonására nyújt lehetőséget.

Az 1859-ben kinevezett császári királyi közjegyzők száma: 216 (Magyarország, Erdély, Szerb Vajdaság és Temesi bánóság, valamint Fiume együtt), ebből jelenleg ismert 154 közjegyző személye. A társult Horvátországban 15 közjegyzői székhely került meghatározásra, azonban tekintettel a horvát közjegyzőség önálló fejlődésére, a horvát közjegyzők életrajzait a prozopográfia nem tartalmazza, kivéve a fiumei császári királyi közjegyzőket, annak ellenére, hogy Fiume 1848–1867 között Horvátország része volt. Ezen időszak fiumei közjegyzőinek szerepeltetése az almanachban azonban a magyar közjogi viszony miatt indokolt. Az 1878-ban okkupált, és 1908-ban a Monarchiahoz csatolt Bosznia és Hercegovinában nem működött az első világháború előtt közjegyzőség.

A számokat összegezve megállapítható, hogy a 154 ismert császári királyi közjegyzőből 68 ügyvédet (44,20%), 48 bírót (31,16%), 3 ügyészt (1,94%), 7 vármegyei hivatalnokot (4,54%), 5 városi hivatalnokot (3,24%), 1 uradalmi alügyészt (0,64%) neveztek ki közjegyzőnek. A kinevezett császári királyi közjegyzők közül 22 fő (14,28%) korábbi foglalkozása nem ismert. Az életrajzi adatokból megállapítható, hogy a császári királyi közjegyzők esetén a pályájuk elején álló, kisebb szakmai gyakorlattal ren-

delkező és alacsonyabb beosztású jogászokat neveztek ki közjegyzőnek.

A királyi közjegyzők kinevezési gyakorlata szerint ugyanakkor az intézmény indulásakor magasabb életkorban és magasabb beosztásból, alkalmanként a nyugállományú jogászokból neveztek ki a királyi közjegyzőket. Az 1875 áprilisában elsőként kinevezett közjegyzők száma 192 volt a 252 fős keretlétszámból.

4.1. A legkorábban kinevezett királyi közjegyzők kinevezés előtti hivatása

A számokat összegezve megállapítható, hogy 105 ügyvédet (54,7%), 62 bírót, ügyészt és bírósági tisztviselőt, beleértve a nyugállományban lévőket is (32,3%), a minisztériumi és állami hivatalnoki karból 9 főt (4,7%), míg a vármegyei és városi hivatalnokok közül 16 főt (8,3%) neveztek ki királyi közjegyzőnek.⁶ Ez a későbbiek során a közjegyzői kar szakmai utánpótlásából, a közjegyzőhelyettesek köréből is történtek kinevezések, ám emellett a polgári közjegyzőség minden időszakában magas volt a karon kívüli, politikai megfontolásokból kinevezettek száma, akik elsősorban a volt országgyűlési képviselők, főispánok és városi polgármesterek köréből kerültek ki. A kinevezett királyi közjegyzők létszáma a hatáskörök bővítésével folyamatosan nőtt. Az első világháború előtt a közjegyzők létszáma 325 főre emelkedett, ami jórészt az 1895-ben hatályba lépett osztott hagyatéki eljárási hatáskörből következett.

4.2. A közjegyzők származása, rétegződése, házassági stratégiái

A közjegyzők származásának megállapításához az első lépés a közjegyzők családfáinak összeállítása, amellyel feltárhatók a családi-rokoni kapcsolatok, tisztázhatók a leszármazási vonalak. A családtörténeti kutatások fontos forrását képezik az anyakönyvek, amelyek egyre nagyobb hányada digitalizáltan is kutatható. Ugyanakkor az egyházi levéltárak anyakönyvi anyagát is célszerű tanulmányozni.

A családi állapotok változásával kapcsolatos apóntomtatványok, így a születési, keresztelési, eljegyzési, házassági értesítők mellett kiemelt fontosságú a gyászjelentések szerepe, mert ezek alapján teljes vagy részleges családfákat lehet rekonstruálni. Az Országos Széchényi

Könyvtár, valamint a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE) *Gyászjelentés gyűjteménye* a Kárpát-medence teljes területére kiépített, jól felhasználható adatbázissal rendelkezik. Mindezek mellett azonban az egy személyre vonatkozó teljesebb forrásadatokat csak a leszármazók felkutatását követően megismerhető családi levéltárak jelentenek. Ezek jó része azonban nem került be levéltári gyűjteményekbe, nem képeznek családi fondokat, ami azért nagy kár, mert így az eredeti iratok, fényképek felkutatása csak jóval nehezebben valósítható meg. Jogtörténeti kutatás szempontjából fontos az egyenes ágon három generációra kiterjedő kutatás, ami a nagyszülők, szülők, gyermekek adatainak begyűjtését jelenti.

Általánosságban kijelenthető, hogy a polgári korban kinevezett közjegyzők tekintélyes része köznemesi családokból származott. Arisztokrata családokból származók csak ritkán választották hivatásul a közjegyzői pályát.

A kevés kivételt báró Clauer Lajos nezsideri, szmrecsányi Szmrecsányi László kassai és primor Szabó Albert székelyudvarhelyi, majd budapesti közjegyző jelentette.

Szekfü Gyula megállapítása szerint a 19. század első felében a nemesség relatív magas száma jellemezte a magyar lakosságot, mivel húsz nem nemes emberre jutott egy nemes. Ez is magyarázta azt a körülményt, hogy a közjegyzők között miért fordultak elő magas számban a hivatalnoknemesség reprezentánsai. A polgári családok képviselői jelentősebb arányban csak a 20. század elején jelentek meg a közjegyzők között. Ennek az az elsődleges magyarázata, hogy a 19–20. század fordulóján jöttek létre azok a nagy családi vagyonok, amik lehetővé tették a következő polgári generáció egyetemi iskoláztatását. Ugyanakkor egy közjegyzői kinevezéshez általában jelentősebb társadalmi kapcsolatok igénybevételére is szükség volt, szemben a szabad foglalkozásként gyakorolható

Szmrecsányi László közjegyző apjával és feleségével

ügyvédi pályával. Így a polgári származású közjegyzők tömeges kinevezése csak akkorra datálható, amikor a magyar társadalom kései polgári fejlődése ezt már lehetővé tette.

A családtörténeti kutatások része a névváltoztatások, a magyarosított nevek felvétele, ami a közjegyzők társadalmi csoportjában is sűrűn előfordult. A belügyminiszteri engedéllyel végrehajtott névváltoztatások az 1848–1849. évi szabadságharc alatti kiugróan magas számú névváltoztatásoktól kezdve elkísérik a közjegyzők társadalmi csoportját. A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 1895-ben adta ki az 1800–1893. évi névváltoztatások gyűjteményét, amely összeállítás jórészt lefedi a 19 századi változásokat. A 20. századi névváltoztatások azonban csak a levéltári anyagokból, a belügyminisztériumi és a vármegyei alispáni iratokból, valamint a közjegyzői kamarai iratokból ismerhetők meg. A közjegyzők körében is látható az a tendencia, hogy

azok az izraelita vallású jogászok, akik 1875-től közjegyzői kinevezést kaptak, megváltoztatták a II. József király 1787. évi rendelete alapján viselt német hangzású vezetéknévüket. „Az orvosi, mérnöki, jogi diplomával praktizáló zsidótól sok esetben elvárták magyar etnikai többségű környezetben, hogy nevében is alkalmazkodjon klientúrájához. Ez nem ritkán tehát a szakmai piacokon is előnyvel járhatott, még inkább a helyi, dominánsan magyar „úri” körökbe való befogadás esélyei szempontjából.”⁸ Ebben a körben jellemző volt, hogy a névváltoztatás egyben egy másik vallásra (jellemzően evangélikus, unitárius) történt áttérést vagy kitérést is jelentett a részükről. A zsidók körében előfordult névváltoztatások egy része tükörfordítása az eredeti névnek, mint amikor a Fischer névből Halász lesz, de eltérések is bőven vannak, amire a Scheiberből Simonyira, vagy Fuchsról Ferire történt magyarosítás jelent példát. A névmagyarosítás egyik külön esete az, amikor a korábbi név úgy került magyarosításra, hogy utalt a személynek egy adott helységhez történt kötődésére. Ströbl Ferenc nagykikindai közjegyző Kikindai Ferencre, Zichermann László debreceni közjegyző Záhony Lászlóra magyarosított.

A névmagyarosítás egyik jellemzője Karády Viktor szerint a társadalmi konformizmus volt,⁹ amelyre Her-

czeg Ferenc emlékiratát idézte: „Akkoriban azt tartották a Délvidéken, hogy az ember csak ötszáz holdig lehet rác vagy sváb, azon felül magyarrá kell lennie, ha a vagyonához méltó életet akar élni.”¹⁰ Ez különösen jellemző volt a szellemi szabadfoglalkozású értelmiségiekre, köztük a közjegyzőkre, akiknél nem volt társadalmi elvárás a névmagyarosítás, mégis éltek ezzel a lehetőséggel. Az erdélyi román nemzetiség tagjai viszonylag kis számban éltek a névmagyarosítás lehetőségével, ugyanakkor sokan magyar, vagy magyaros hangzású vezetéknévet viseltek, például a Nemes, Pap vagy Vajda vezetéknéveket. Ugyanígy az erdélyi szászok is megtartották a német hangzású neveiket.¹¹

A szerbek a szüleik nevére utaló -ics, -vics toldalékot szüntették meg a névmagyarosításkor, de időnként a korábbi név magyar tükörfordítása is megjelent, például Stefanicsból Istvánfi lett. Előfordult azonban olyan névmagyarosítás is, amikor az új vezetéknév teljesen eltért a korábban viselt névtől. Ebben az esetben a Dima Hadzsity nevet Hadfy Dömére változtatták. A névmagyarosítástól meg kell különböztetni azt az esetet, amikor egy közszereplő (országgyűlési képviselő), később közjegyző nevét a sajtó és a korabeli iratok magyarosan használják, miközben az eredeti vezetéknév nem változott meg. Erre példaként két román nemzetiségű közjegyző hozható fel. A korabeli napilapok Dimitrie Bonciu nevét Bonts Dömének, Mihail Bejan nevét Bésán Mihálynak írták magyarosan.

A névváltoztatások egy külön csoportja keletkezett, amikor Horthy Miklós kormányzó 1920-ban bevezette a Vitézi Rendet, amelynek tagjai a felvételük előtt minden esetben megváltoztatták az idegen hangzású nevüket, mivel ez elvárás volt velük szemben. Így lett Hoffman János zombori közjegyzőből Ugray János, aki a felesége, Ugray Etelka vezetéknévét vette fel.

A felavatást követően kapott vitézi cím a vezetéknév előnévét képezte, mint a nemesi előnév is, amit a közjegyzőkről vezetett kamarai lajstrom is feltüntetett. 1945 után azonban a nemesi előneveket és a vitézi címet tilos volt használni. A vezetéknév-változtatás azonban nem mindig jelentett névmagyarosítást. Sokszor inkább egy presztízs-név felvételével a nemesi rendbe történő tartozást kívánta

Bésán Mihály közjegyző nemesi címere¹²

a név sugalmazni. A *Kir. Közjegyzők Közlönye* főszerkesztője Petrán Tibor közjegyző így vette fel a Szemerjay nevet, és lett Szemerjey-Petrán Tibor, miközben a testvére, Petrán József közjegyző megtartotta az eredeti nevét.

A névváltoztatások, a névmagyarosítások körébe tartoztak azok az esetek is, amikor egy közjegyző vagyon elleni bűncselekményt követett el, például az ügyfelek rábízott pénzének elsikkasztásával, vagy a vagyontát tőzsdei ügyletekben vagy szerencsejátékokon teljes mértékben elveszítette. Ilyenkor a leszármazók igyekeztek más vezetéknev felvételével a rossz hírűvé vált szülőtől magukat megkülönböztetni. Az eredeti vezetéknev megtartása ilyen esetekben kivételes példának mondható. Thinagl János korábban jó hírű, nagyszombati közjegyző tőzsdei ügyletekben a teljes vagyontát elveszítette. Vagyoni bukása a család egzisztenciáját teljes mértékben tönkretette. Katonatiszt gyermekei a kaució elvesztése miatt a hadseregből történt kilépésre és alacsonyabb tisztviselői állás elvállalására kényszerültek, de volt olyan gyermeke is, aki az öngyilkosságba menekült a reménytelen helyzetében. Egy lánya, Szerafina azonban megtartotta az apja nevét és Kolozsváron első nőként elvégezte a gyógyszerészeti kart. Így lett Thinagl Szerafina, a bukott nagyszombati királyi közjegyző lánya a magyar orvostörténet első gyógyszerésznője.

A genealógiai kutatások körében elengedhetetlen a házassági stratégiák követése is, mert jól látható, hogy általános szabályként azonos társadalmi csoportból történt a házasságkötés. A közjegyzői házasságok jó része elrendezett, nem véletlenszerű ismeretséget követő szerelmi házasság. A gondos szülők igyekeztek kiválasztani közjegyzői pályára lépett fiúk jövődóbeli társát, akár apróhirdetés útján is.

„Nősülés céljából fiam részére, ki fiatal, keresztény, királyi közjegyző, jobb módú keresztény leány ismeretségét keresem. Ajánlásokat „Gondos anya 17754” jelige alatt a kiadóhivatal továbbít.”¹³

Külön csoportja a közjegyzői házasságoknak, amikor a közjegyzőhelyettes az őt alkalmazó közjegyző lányát veszi el.

Ez többnyire azzal is járt, hogy a vő a közjegyzői székhelyen is követte az apósát, vagy legalább sikerült családi segítséggel egy másik közjegyzői székhelyre kinevezést szerezni. Ennek is köszönhető, hogy a polgári korban többszörös „jogász generációk” alakultak ki. A közjegyzők társadalmi csoportja házasság szempontjából nagyon zárt, a bírók és az ügyészek, valamint az ügyvédek hivatásrendjéből kerülnek ki fő szabályként még a házastársak. Sokszor előfordult az is, hogy a feleség korai halálát követően annak húga lett a közjegyző házastársa. Mindez azt mutatja, hogy a közjegyzők nem akartak kilépni a házasság révén sem a társadalmi csoportjukból.

A kinevezett közjegyzők nemzetiségi megoszlása általában követte az ország nemzetiségi helyzetét. A nemzetiséghez való tartozás a legbiztosabban a vallás segítségével volt megállapítható, amely adatot minden esetben meg lehetett állapítani, és 1932-től a közjegyzők személyi

adatlapja is tartalmazott. A közjegyzői prozopográfia is többnyire ez alapján tüntette fel a nemzetiségi állapotot. A születési és a házassági anyakönyvek megmutatták az adott személy nemzetiséghez történt tartozását, jöllehet az adott személy identitásáról – természetesen – ezek az adatok semmit sem árulnak el.

A felvidéki evangélikus anyakönyveket a kiegyezésig az általános latin helyett szlovák nyelven vezették, így könnyen felismerhetők voltak a születési nevek szlovák nyelvű (eredeti) alakjai. Több szlovák származású közjegyző azonban nem lett a szlovák nemzetiséghez sorolva, mivel a család az alföldi magyar környezetben már egy-két generációval korábban a magyarosodás útjára lépett. Erre példaként említhető a szarvasi közjegyző Haviár Gyula, és fia vitéz dr. Haviár Gyula budapesti közjegyző, valamint Omazta Gyula békéscsabai közjegyző. A ruszinok körében a görögkatolikus vallás volt a legelterjedtebb. Iskoláikat Eperjesen vagy Munkácson végezték, és a Felvidékhez tartozó Kárpátalján nyertek közjegyzői kinevezést.

A románok vagy ortodox vallásúak voltak, vagy görögkatolikusok. A román nemzetiségű közjegyzők általában pap (pópa) családból származtak, ami utal arra a körülményre, hogy a 19. század közepén milyen kis létszámú volt a román nyelvű értelmiség. Az erdélyi szászok többnyire az evangélikus vallást követték. Zárt közösségeik körében éltek le az életüket, a körükből kinevezett közjegyzők is inkább csak a volt szász székek területére igyekeztek közjegyzői kinevezéshez jutni.

A szerbek az ortodox hitet követték, és a Délvidéken jutottak közjegyzői kinevezéshez. A horvátok római katolikusok voltak, esetükben a vezetéknev adott támpontot a nemzetiségi hovatartozás kiderítéséhez. Több horvát nemzetiségű közjegyző családja már előrehaladt az asszimiláció útján, így ők nem kerültek besorolásra a horvát nemzetiséghez. Ilyenek voltak a Susich (Sušić) család délvidéki és budapesti közjegyzői (Susich István, Károly és Ervin), Kaprinay-Krassich (Kranšić) Endre kismartoni, Simonsich (Šimonšić) Géza nagyszentmiklósi, valamint Sirsich (Širčić) György szegedi közjegyző, akiknek az eredeti horvát nemességét a király magyar nemességként elismerte. A magyarországi németek közül kinevezett közjegyzők ugyancsak erősen asszimilálódtak, ami tükröződött abban, hogy a névmagyarosításban is élen jártak. Az igazságügyi kormányzat figyelembe vette a közjegyzői kinevezéseknél a nemzetiségi hovatartozást, ami a jogszabályokban is lefektetett alapelv volt. Az 1855. évi osztrák császári királyi közjegyzői rendtartás leszögezte, hogy a kinevezett közjegyzőnek a német nyelven kívül a „helyben divatozó nyelvekben” is jártasnak kell lennie. Az 1874. évi magyar közjegyzői rendtartás szabályozása szerint a közjegyző a kinevezéssel csak az okiratok magyar nyelvű felvételére kapott jogosítványt, nemzetiségi nyelven okiratok felvételére csak nyelvi jogosítvány birtokában lett jogosult. A közjegyzői eljárásokban ezért nem okozott gondot a nemzetiségi nyelvhasználat, mivel a nyelvi jogosítványt csak magas szintű nyelvismerettel, tolmácsvizsga letétele után lehetett megkapni.

A közjegyzők középiskolai tanulmányait az apa származása és társadalmi pozíciója, valamint a vallási feleke-

zethez való tartozása determinálta elsősorban. A történeti elitkutatás körében több könyv és tanulmány is foglalkozott a társadalmi elitek középiskolai tanulmányaival.¹⁴ Ezek azonban nem foglalkoztak a jogi hivatásrendek tagjainak (jogi elit) képzésével. A polgári közjegyzők döntő többsége a történeti Magyarországon végezte a tanulmányait. A szülők a gyermekeiket bentlakás esetében is a lakóhelyükhöz közel kiválasztott regionális központban lévő középiskolába írták be. Kivételt ez alól csak a magyar nyelv elsajátítása jelentett. A délvidéki tanulókat ezért írták be „magyar szóra” a Szegedi piarista főgimnáziumba, vagy Kalocsára az érseki főgimnáziumba.

Kalocsán különösen sok, később kinevezett közjegyző tette le az érettségi vizsgát.¹⁵ A Felvidéken a német nyelv elsajátítása miatt a késmárki evangélikus főgimnázium bírt nagy vonzaskörzettel. Aki pedig a magyarnyelv-tudását kívánta a Felvidéken megalapozni, mint például Görgei István közjegyző, az Miskolcra vagy a kassai premontrei főgimnáziumba ment tanulni. Budapesten a piarista főgimnázium, a Budapest, VII. kerületi főgimnázium és az evangélikus főgimnázium voltak a később kinevezett közjegyzők, illetve szüleik elismert középiskolái. A Partiumban meghatározó szerepet játszott Fekete László budapesti közjegyző középiskolája, az aradi minorita főgimnázium és a nagyvárad premontrei főgimnázium. Erdélyben a kolozsvári piarista, református és az unitárius főgimnáziumokat látogatták elsősorban a jogász hivatásrendek tagjai. A nemzetiségek közül a románok a balázsfalvi főgimnáziumot, míg a szászok a nagyszebeni evangélikus főgimnáziumot részesítették előnyben az iskolaválasztásnál. Nyugat-Magyarországon a soproni evangélikus és bencés főgimnáziumokba, Pozsonyban az evangélikus és katolikus főgimnáziumokba jártak többen is a közjegyzők közül.

A később jogi diplomát szerzett hallgatók esetében népszerűek voltak azok a középiskolák, ahol lehetőség nyílt a tanulmányaikat jogakadémiai képzés keretében folytatni. A jogakadémiai képzés a 19. század harmadik negyedéig nagy jelentőséggel bírt a jogi felsőoktatásban. A történeti Magyarország területét teljes egészében lefedték az egyházi fenntartású jogi akadémiák, amelyek a 18. század végén alakultak, és kezdetben kétéves, 1855-től három éves, majd 1874-től négy évfolyamos jogi főiskolává váltak. A jogakadémiai jelentősége azonban 1874-től lehanyaglott, mivel ettől az időponttól követelték meg az ügyvédi vizsgához a jogtudori fokozatot (jogi doktorátust), amit csak tudományegyetemen lehetett az előírt szigorlatok letételét követően megszerezni.

A jogakadémiai képzés jelentőségét az is megadta, hogy 1872-ig a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem megalapításáig az országban csak egy tudományegyetem (Budapesti) (1921-től Pázmány Péter) Magyar Királyi Tudományegyetem nyújtott lehetőséget a jogi tanulmányok elvégzésére. A kolozsvári tudományegyetem székhelye 1921-ben Szegedre került áthelyezésre. 1914-ben a pozsonyi jogakadémia megszüntetésével létrejött az Erzsébet Tudományegyetem, amely 1921-ig működött Pozsonyban, és a székhelyét ekkor Pécsre helyezték át. A joghallgatók, így a később kinevezett köz-

jegyzők körében 1875-ig nagy népszerűségnek örvendtek a jogakadémiák, mivel az elvégzésük kevesebb költséggel járt, mint a fővárosban való tanulás költségei. A Nagyvárad Királyi Jogakadémia hallgatói közül az 1835–1877 közötti időszakban az ügyvédi vizsga letétele után kinevezett 3 császári királyi közjegyző és 33 királyi közjegyző végezte a jogi tanulmányait.¹⁶

Ettől kezdve az intézményben tanulók száma a harmadára esett vissza, mivel teljes szintű képzést csak a tudományegyetemekben lehetett szerezni, amelyek fenntartása viszont az állam részéről nagy költséget jelentett.

A polgári társadalom szervezetei változatos lehetőséget nyújtottak a közjegyzőknek a társadalmi szerepvállalásra. Sok közjegyző mint az adott helységben a legtöbb adót fizetők közé tartozó (virilista), a városi és/vagy vármegyei törvényhatósági bizottságok tagja volt. A vallási felekezethez való tartozás ugyancsak alkalmat adott egyházi tisztségek viselésére. A polgári társadalom civil szférájában minden közjegyző részt vett. Elsősorban az informális befolyással rendelkező kaszinókban, a vallási megoszlás szerint szervezett társalgási és olvasó egyletek életében sokszor mint vezetők végeztek munkát.

„A kaszinók vezetését illetően egyértelműen bebizonyosodott, hogy az alapvetően demokratikus egyesületi rendszer védve volt attól, hogy a rendi alapokon nyugvó társadalmi rend felboruljon. Az egyesületi hierarchiában megszerezhető hely tekintetében egyértelműen a társadalmi presztízshierarchiában elfoglalt hely volt a meghatározóbb elem, és fokozottan és fokozottan igaz volt mindez az egyes kaszinók elnökeire...”¹⁷

A közjegyzők a társadalmi presztízsiük miatt több kaszinóban hosszú időn keresztül a kaszinók elnökei voltak. A közjegyzők közül ugyancsak többen voltak tagjai a városi dalárdáknak, míg közülük Bánffay Simon a Pécsi Dalárda, Rezei Fabius pedig a Lugosi Unirea Román Dalárda elnöke volt.

A dualizmus korában egy-egy köztéri szobor elkészítésére külön szoborállító bizottságokat állítottak fel, amelyeket gyakran vezettek közjegyzők. Markó Sándor Rozsnyón, a gróf Andrássy Franciska-szobor (1905), míg Istvánfi István Törökbecsén az aradi vértanú, gróf Leiningen-Westerburg Károly (1911) szoborállító bizottságának elnöke volt. A gazdasági szférában található társaságok, elsősorban a pénzintézetek, a vasúti társaságok, valamint a helyi fürdő és ipari vállalkozások is szívesen látták irányító testületeikben, az igazgatóság és a felügyelőbizottsági tagok sorában a tekintélyes polgárok közé tartozó közjegyzőket. A testületi tagságuk alapja sokszor a közjegyzői kinevezés előtti, ügyvédi-jogtanácsosi munkakapcsolatukból eredt.

A rendelkezésre álló forrásanyag lehetővé tette a kitüntetésekre, elismerő címekre és díjakra vonatkozó adatok gyűjtését a közjegyzők társadalmi csoportjában. A közjegyzők társadalmi helyzetét és elismertségét jól lehet mérni a részükre adományozott kitüntetések különböző fokozatain. Az 1848–1849. évi szabadságharcban, valamint az első és a második világháborúban adományozott

katonai kitüntetések jelzik, hogy a közjegyzők önkéntes (tartalékos) tiszti szolgálata, jellemzően a hadnagy-százados rangban, milyen katonai teljesítményt és annak elismertségét takarja. A jurátusok, végzett jogászok nagy számban vettek részt a szabadságharc hadseregében.

A nemesi származásúak a hadseregbe történt belépéskor hadnagy rangot kaptak. A Katonai Érdemrend III. osztályát a személyes bátorságáért Gorove Antal őrnagy és Görgei István százados, míg a Katonai Érdemrend II. osztályát ugyancsak Gorove Antal kapta meg a közjegyzői karból. Franku Ámos román nemzetiségű császári királyi közjegyző az osztrák császári hadsereget segítő Axente Sever Blasiana légiójában, majd Avram Iancu Auraria Gemina légiójában teljesített katonai szolgálatot őrnagyi rangban. Az osztrák császártól a Koronás Ezüst Érdemkeresztet, míg az orosz cártól a Cári Orosz Érdemérem kitüntetést kapta meg a katonai teljesítményének elismeréseként. A szabadságharcban történt részvétel annak ellenére jelentős volt a társadalmi kapcsolatok és a közjegyzői kinevezés szempontjából, hogy a jogászok nagy része nem harcolt a szabadságharc hadseregében. Ez elsősorban a bírói karra volt jellemző, viszont a pályakezdő ügyvédeknel éppen fordított volt a tendencia.

A Vöröskereszt Díszjelvénye kitüntetés különböző fokozatainak megalapítására 1914-ben került sor az első világháború idején szerzett polgári érdemek elismerésére. A Vöröskereszt hadiékítményes II. osztályú Díszjelvénye kitüntetésben részesült Plihál Viktor nagykanizsai közjegyző és édesanyja, Plihál Ferencné. Az első világháború harcterein teljesített katonai szolgálatért tömegesen osztották 12 heti frontszolgálat teljesítése után a Károly csapatkeresztet, katonai teljesítményért pedig a Bronz Vitézségi Érmét, az Ezüst Vitézségi Érem I. és II. osztályát, a Tiszti Arany és Ezüst Vitézségi Érmét, a Bronz és Ezüst Signum Laudist (Katonai Érdemérem) a vitézségi érem szalagján a kardokkal. Ezen kívül a katonák a Legfelsőbb Dicséret Elismerést és a Sebesülési Érmét kaphatták meg. A szövetséges németek részéről előfordult, hogy magyar katonákat tüntettek ki a Német Vaskereszt Rend különböző osztályaival.

Az uralkodó által adományozott polgári kitüntetések közül gyakori volt a közjegyzők körében a királyi tanácsos cím adományozása. Az udvari tanácsos címet azonban csak a közjegyzői közéletben vezető szerepet betöltött közjegyzők szűk köre, jellemzően kamarai elnökök vagy alelnökök kaphatták meg. A király részéről a címek adományozásában azonban a rangsor élén a nemesi cím díjmentes adományozása állt, ami történhetett nemesi előnévvel (predikátummal), vagy anélkül. A közjegyzők szűk köre ebben a kitüntetésben is részesült, jellemzően azonban nem a közjegyzői szolgálatban, hanem a közélet egyéb területein szerzett érdemeiért.

A közjegyzők társadalmi csoportjából viszonylag nagyobb számban megkapták a Ferenc József-rend lovagkeresztjét; a rend tiszti keresztjét e körben már csak néhány személy, így például báró Clauer Lajos közjegyző birtokolta. A külföldi kitüntetések közül gyakrabban előfordult még a közjegyzők kitüntetése az Osztrák Császári Lipót-rend lovagkeresztjével, vagy az Osztrák Császári Vasko-

rona Rend III. osztályával, amelyeknek létezett katonai (hadidíszítményes) és polgári fokozata is.

A Horthy-korszak legfontosabb polgári kitüntetése az 1922-től adományozható Magyar Érdemkereszt, 1935-től a Magyar Érdemrend volt.

Ennek a kitüntetésnek a középkeresztjét a közjegyzők társadalmi csoportjában csak kamarai elnökök kaphatták meg. A Horthy-korszak legfontosabb, a kormányzó által 1920-tól adományozott címe a vitézi cím volt, amelynek elnyeréséhez a világháborúban elkövetett vitézi tettet és első világháborús kitüntetések meglétét kellett igazolni. Több közjegyző teljesítette e cím elnyerésének feltételeit is. A dualizmus korában létezett királyi tanácsos, udvari tanácsos cím pótlására 1922-től bevezették a magyar királyi kormányfőtanácsos címet. Az évente adományozott kitüntető címnek minden évben volt közjegyző kitüntetettje.

A magyar állam 1929-ben, az első világháború befejezésének 10. évfordulójára alapította a Magyar Háborús Emlékérmét a kardokkal és a sisakkal, amelyet a világháború volt katonái kaptak meg. Az első világháborúban volt szövetséges államok bajtársi egyesületei már 1920-tól alapítottak ilyen típusú emlékérmeket.

A Horthy-korszak leggyakoribb kitüntetését, a Nemzetvédelmi Keresztet nagyon sok közjegyzőnek adományozták, nemcsak a trianoni Magyarország, hanem a második világháború elején visszacsatolt területek közjegyzőinek is. E kitüntetés valódi rangját azonban jelezte, hogy az 1943. évi állapot szerint csak a 96. volt a kitüntetések viselési sorrendjében. A második világháború alatti visszatért Felvidék, Észak-Erdély és a Délvidék területére történt bevonulás alkalmából adományozták tömeges elismerésként a Felvidéki, Erdélyi és a Délvidéki Emlékérmét. A harctéri érdemek elismerésül a Magyar Vitézségi Érmét, a Tűzkeresztet, valamint a Magyar Tiszti Vitézségi Érmét kaphatták meg a közjegyzők, akik a második világháborúban már kisebb számban vettek részt, mint az első világháború harcaiban.¹⁸

Az országos polgári és katonai kitüntetések és címek mellett létezett a vármegyei és városi címek adományozása. A közjegyzők többsége a legtöbb adófizetők (virilista) jogán tagja volt a vármegyei törvényhatósági bizottságoknak és a helyi (városi, nagyközségi) képviselő-testületeknek. Az itt szerzett érdemeket a vármegye vagy város tiszteletbeli jegyzője, vagy tiszti főügyésze címmel ismerték el.

Az egyházak világi testületeiben viselt tisztségek betöltésének elismerése ugyancsak a tiszteletbeli cím adományozása volt. Ritka egyházi kitüntetésnek számított, hogy 1926-ban Lehoczky Antal monori közjegyzőt a Johannita Rend felvette a tagjai sorába, tiszteletbeli lovagjának avatva fel. A helyi világi és egyházi elismerések külön kategóriáját képezte, amikor testületi döntéssel elhatározták egy adott, a közösség számára kiemelkedő személy olajfestményének elkészítését, és a testület dísztermében történő elhelyezését. Ilyen elismerést kapott Flatt Viktor szabadtársi, Drescher Ede zombori, Bathó János jászberényi és Lipcsey Péter egri közjegyző.

A közjegyzői karban kivételesnek számított, amikor 1943-ban a Budapesti Közjegyzői Kamara Lázár Ferenc 10 éves elnöki jubileumára megfestette egy elismert port-

réfestővel az elnöke arcképét. Ezek a portrék azonban a magyar történelem sorsfordulóiban részben megsemmisültek, így a közjegyzők történeti ikonográfiája csak a hiányukat tudja jelezni. A közjegyzők a polgári korban nem alapítottak szakmai kitüntetést, ahogy más szakmai szervezetek sem. Az érdemek megörökítésére a „kamara örökös tiszteletbeli elnöke” cím, valamint az elnöki tiszttség huzamosabb idejű betöltése után a kamara tagjainak fényképét tartalmazó album átadása szolgált. Kisebb ki-

tüntetésnek számított a közjegyző érdemeinek jegyzőkönyvben történt rögzítése. Ilyen elismerést kapott Madarász István pécsi közjegyző, a 25 éves elnöki jubileuma alkalmából. A kamara örökös tiszteletbeli elnöke címben részesült több kamarai elnök és elnökhelyettes. A kamarai tagok fényképeit tartalmazó díszalbumot mint elismerést kapott Bonts Döme aradi (1895) a húszéves elnöki jubileumán és Telmann Sándor (1949) szombathelyi kamarai elnök a húszéves közjegyzői jubileumán.¹⁹

ROKOLYA, GÁBOR

Die Methoden der notariellen Protopographie und erste Schlussfolgerungen

(Zusammenfassung)

Das Schreiben der notariellen Protopographie basierte auf der notariellen Archontologie. Gemäß der Definition der Archontologie enthält sie eine Liste aller Inhaber eines bestimmten Amtes. Gleichzeitig bezeichnet die Archontologie als Methode auch die Tätigkeit von Historikern, deren Zweck es ist, ein Berufsverzeichnis zu erstellen. Die Protopographie als historische Forschungsmethode erschien erst in den 1970er Jahren. Im Hinblick auf die Erstellung der Notarprotopographie wurden alle Daten erhoben, die aus Sicht des Notarberufs für eine sozialhistorische Analyse geeignet sein könnten.

Archivdokumente sind eine unverzichtbare Quelle der notariellen Protopographie. Ein wichtiges methodisches Element der protopographischen Forschung von Notaren ist die Erstellung von Stammbäumen von Notaren, mit deren Hilfe familiäre Verwandtschaftsbeziehungen offengelegt und Abstammungslinien geklärt werden können. Die Sammlung von Daten zum Thema bietet eine Chance für zukünftige sozialhistorische Analysen der Angehörigen des Notarberufs, da die Notarprotopographie als Datenbank Gegenstand multidirektionaler Forschung sein kann.

ROKOLYA, GÁBOR

Methods of Notarial Protopography and Initial Conclusions

(Abstract)

The writing of notarial protopography was based on notarial archontology. According to the definition of archontology, it contains a list of all the holders of a given office. At the same time, archontology, as a method, also denotes the activity of historians, the purpose of which is to compile a list containing a professional list. Protopography as a historical research method only appeared in the 1970s. From the point of view of compiling the notary protopography, all data that could be suitable for social historical analysis from the point of view of the notary profession were collected.

Archival documents are an indispensable source of notarial protopography. An important methodological element of the protopographic research of notaries is the compilation of family trees of notaries, which can be used to reveal family-relative relationships and clarify lines of descent. The collection of data on the subject provides an opportunity for future socio-historical analyzes of the members of the notary profession, as the notary protopography as a database can be the subject of multi-directional research.

Jegyzetek

- ¹ KOLLERFFY Mihály: *Magyarország igazolt ügyvédeinek és kir. közjegyzőinek kamarák és székhelyek szerinti név- és lakjegyzéke*. Budapest, 1876. Nagel B.; KISS Gyula – KANYÓ Lajos: *Igazságügyi tisztviselő névtár és az e. f. királyi bíróságok szervezete*. (Törvénykezési helynévtár) Budapest, 1879. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság.
- ² A magyar közjegyzői kar hivatalos (hatósági), társadalmi szervezetei és törvényhozási érdekképviselője. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1932. 10. sz. 411–426. p.
- ³ *A magyar közjegyzők szervezetei. A közjegyzők, helyettesek és jelöltek névjegyzéke*. Budapest, 1947. Budapesti Közjegyzői Kamara.

- ⁴ L. ROKOLYA Gábor – BARTÓK Ibolya (szerk.): *Magyar közjegyzői archontológia, 1858–2015*. (Studia Notarialia Hungarica 20.) Budapest, 2016. Közjegyzői Akadémiai Kiadó.
- ⁵ PÁLMÁNY Béla: Új módszerek – új lehetőségek. A prozopográfia új módszerei és kapcsolata a hagyományos genealógiával a reformkori magyar országgyűlések almanachja kapcsán. *Turul*, 2013. 2. füzet 53. p.
- ⁶ Közlemény. *Jogtudományi Közlöny*, 1875. 15. sz. 140. p.
- ⁷ Kép forrása: a szerző közlése.
- ⁸ KARÁDY Viktor: A névmagyarosító mozgalomról. *Szombat*, 2021. november. 10–11. p.

- ⁹ KARÁDY Viktor: A névmagyarosítások társadalomtörténeti összefüggései. In FARKAS Tamás – KOZMA István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Budapest, 2009. Gondolat Kiadó, 47. p.
- ¹⁰ HERCZEG Ferenc: *Herczeg Ferenc emlékezései. A Várhegy*. Budapest, 1940. Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt., 75. p. Hivatkozása: KARÁDY 2009. 52. p.
- ¹¹ BEREZS Ágoston: A családnév románsága a dualizmus kori erdélyi, illetve magyarországi román nemzeti elit önképében. In FARKAS Tamás – KOZMA István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Budapest, 2009. Gondolat Kiadó, 267. p.
- ¹² Kép forrása: a szerző közlése.
- ¹³ 17754. számú apróhirdetés. *Budapesti Hírlap*, 1904. (október 19.) 289. sz. 24. p.
- ¹⁴ KOVÁCS I. Gábor: *Elitek és iskolák, felekezetek és etnikumok. Társadalom-és kultúratörténeti tanulmányok*. Budapest, 2011. L'Harmattan; KOVÁCS I. Gábor – KENDE Gábor: A tudáselit középiskolái. A két világháború közötti tudáselit középszintű iskoláztatása. *Korall*, 2001. 3–4. sz. 170–187. p.
- ¹⁵ TÓTH Mike (szerk.): *A kalocsai kollégium ötven éve*. Kalocsa, 1910. Jurcsó Antal könyvnyomdája, 155–189. p.; RÉBAY Magdolna: A főnemesek iskolái. A kalocsai érseki főgimnázium esete (1860–1918). *Magyar Pedagógia*, 2021. 2. sz. 169–187. p. DOI: <https://doi.org/10.17670/MPed.2021.2.169>.
- ¹⁶ BOZÓKY Alajos: *A Nagyváradi királyi Akadémia százados múltja 1788-tól 1888-ig. Száz éves jubileuma alkalmából*. Budapest, 1889. Egyetemi Könyvnyomda, 203–241. p.
- ¹⁷ EÖRY Gabriella: *Kaszinók Magyarországon. Különös tekintettel a két világháború közötti budapesti kaszinókra*. Pécs, 2024. Kronosz Kiadó, 263. p.
- ¹⁸ MAKAI Ágnes – HÉRI Vera: *Kereszt, érem, csillag. Kitiüntetések a magyar történelemben*. Budapest, 2002. Helikon Kiadó.
- ¹⁹ L. ROKOLYA Gábor: *A polgári közjegyzőség prozopográfája (1858–1949) I–III*. Budapest, 2025. Budapest Főváros Levéltára.

